

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ
DOMENIUL TEOLOGIE

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

**Regula de Aur în religiile abrahamice.
Perspective etice și ecumenice**

COORDONATOR:

Pr. Prof. Univ. Dr. Nicolae BRÎNZEĂ

DOCTORAND:

Pr. Dumitru BEȘLIU

CONSTANȚA
2023

CUPRINS

INTRODUCERE	3
1. Baza argumentativă	3
2. Obiectivele cercetării.....	6
3. Actualitatea temei cercetate.....	7
4. Metodologia științifică utilizată	13
CAPITOLUL I - EVIDENȚA DIVERSITĂȚII RELIGIOASE ÎN LUMEA SECOLULUI XXI	14
1.1. Noua realitate a condiției religiei în arhitectura globalizării.....	15
1.2. Resurgența religioasă, migrație și redefinirea granițelor între religii.....	16
1.2.1. Renașterea religioasă contrar prognozei secularizării	17
1.2.2. Intensificarea concurenței și a conflictelor religioase	20
1.2.3. Reconfigurări ale granițelor religioase	23
1.2.4. Definirea graniței în postmodernitate vs. modernitate.....	28
1.3. Pluralismul religios - încadrări conceptuale.....	31
1.4. Răspunsuri posibile la diversitatea religioasă: pluralism, exclusivism, inclusivism	36
1.5. Ce ne oferă o lume post-seculară?.....	41
CAPITOLUL II - REGULA DE AUR - NORMĂ ETICĂ A RELAȚIONĂRII	46
2.1. Regula de Aur - un principiu etic prezent în majoritatea religiilor	46
2.2. Niveluri de semnificație în substratul etic al Regulii de Aur	48
2.3. Critici la adresa Regulii de Aur	62
2.4. Standarde ale Regulii de Aur între formalism și eficacitate.....	66
2.5. Dimensiunea spirituală a Regulii de Aur.....	70
2.6. Forma pozitivă și negativă a Regulii de Aur	73
2.6.1. Regula de Aur pozitivă	74
2.6.2. Regula de Aur negativă.....	76
2.6.3. Superioritatea dimensiunii pozitive a Regulii de Aur.....	80
2.7. Regula de Aur în etica religiilor abrahamice.....	84
2.7.1. Bazele biblice ale Regulii de Aur în creștinism (Evangheliile Matei și Luca)	84
2.7.2. Regula de Aur în iudaism	100
2.7.4. Islamul și etica relațională	104
2.8. Regula de Aur ca expresie a legii naturale	107
CAPITOLUL III - REGULA DE AUR CA INSTRUMENT DE DIMINUARE A CONFLICTELOR ȘI PROMOTOR AL PĂCII	115
3.1. Regula de aur și consecințele sale: o soluție practică și eficientă pentru pacea mondială	116
3.2. Toleranța religioasă într-o perspectivă comparativă.....	119
3.2.1. Toleranță, tolerare - delimitări conceptuale	120
3.2.2. Cariera <i>toleranței</i> în relațiile interumane: dimensiuni religioase și politice	124

3.3. Toleranța și problema adevărului absolut: sensibilitatea unor asumări concrete	129
3.4. Regula de aur ca etos al solidarității globale.....	145
3.5. Mai are dialogul interreligios o relevanță astăzi?.....	152
CAPITOLUL IV - PERSPECTIVE CREȘTINE ALE APLICĂRII REGULII DE AUR ÎN DINAMICA MISIUNII BISERICII	156
4.1. Regula de Aur - principiu generativ al unei noi arhitecturi interreligioase	156
4.2. Eforturi de reconciliere între religiile abrahamice	160
4.2.1. Documentul creștin <i>Nostra Aetate</i> (1965)	160
4.2.2. Universalizarea reglementărilor relaționale acceptate prin etica Regulii de Aur	166
4.2.3. Reconfigurări ale relațiilor interreligioase din perspectiva iudaismului: documentul <i>Dabru Emet</i> (2000)	168
4.2.4. Noi orizonturi ale efortului islamic în promovarea dialogului interreligios: documentul <i>A Common Word</i> (2007)	169
4.3. O sinteză a tendințelor abrahamice pentru noile contexte multiculturale	176
4.4. Regula de aur și marea „familie” a umanității	179
4.5. Regula de Aur - un instrument necesar în promovarea conceptului de etică globală	183
4.6. Regula de Aur ca bază a misiunii creștine conform documentului <i>Christian Witness in a Multi-Religious World. Recommendations for Conduct</i> (Mărturia creștină într-o lume multi-religioasă. Recomandări pentru conduită).....	191
4.6.1. Mărturia creștină într-o lume multi-religioasă în viziunea Consiliului Mondial al Bisericilor.....	192
4.6.2. Documentul <i>Christian Witness in a Multi-Religious World. Recommendations for Conduct</i> . Exemplificări ale conținutului.....	196
4.6.3. Noutatea documentului.....	201
4.7. Repere ale unității creștine ca oglindă pentru unitatea oamenilor din diferite culturi religioase? Ce lipsește?	205
4.8. Reconciliere și misiune	209
4.9. Reconfigurarea misiunii într-o perspectivă relațional dialogică	213
CONCLUZII	220
BIBLIOGRAFIA	223
1. Literatură de specialitate	223
2. Webgrafie	239

1. Argument

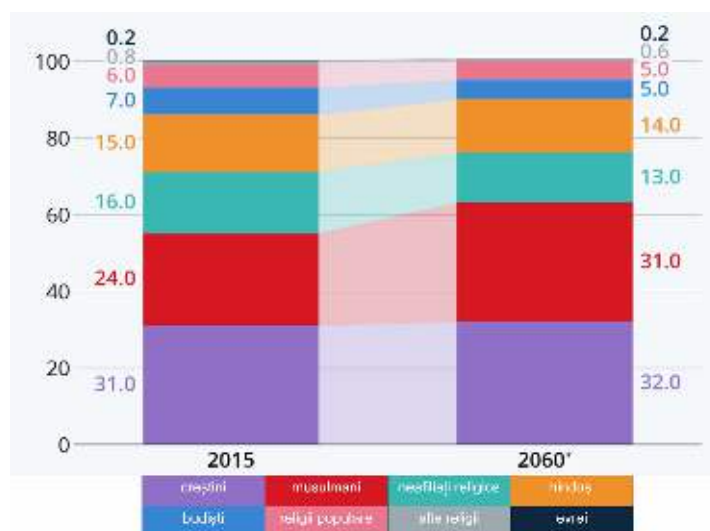
Lumea de astăzi este un spațiu *comun* al relaționării pe toate planurile. Identitățile religioase sunt antrenate în ritmul fluid al interdependenței. Depinde de fiecare religie sau comunitate religioasă dacă transformă granițele proprii în ziduri imposibil de depășit sau dacă se angajează, asumat și edificator, în deschiderea spre alteritate, fără restructurarea propriei identități. Izolarea nu este o soluție, întrucât duce inevitabil la atitudini refractare și fundamentaliste. Contextul pluralității devine, astfel, o pertinentă reflecție asupra condiției de *cine* suntem în ordine religioasă.

Cu toate acestea, lumea secolelor XX-XXI suferă de un paradox, actualizat de realitatea evidentă a pluralității religioase. Tocmai atunci când lumea are cea mai mare nevoie de „Regula de aur”, aceasta este mai puțin disponibilă în aplicativitatea ei de către oameni și comunități, de către state și culturi religioase. Fiecare tradiție religioasă majoră are o „Regula de aur”, însă restricțiile sociale și juridice asupra libertății de conștiință de a-și practica credința au crescut constant, la nivel global, împiedicând practicarea *Regulii de Aur*. Într-o lume globală - în care provocările noastre comune depășesc granițele și pot fi rezolvate doar în mod concertat - Regula de Aur nu este doar ceea ce trebuie făcut, ci este și în interesul nostru comun, ca principiu etic al relaționării.

Argumentul pentru care am optat în analiza Regulii de Aur ca normă relaționară de stabilire a unor principii de bună înțelegere între diferite identități religioase, și care nu intenționează construcția unui sincretism pluri-religios și nici relativizarea fiecărei identități religios-sociale participante în această relaționare, este motivat de două provocări contemporane incontestabile. În primul rând, evidența diversității religioase, iar în al doilea rând, dinamica intensă a mișcării maselor prin migrație. Mutarea dintr-o țară în alta este o tranziție locativă, dar nu și una de schimbare a identității religioase. Astfel, migranții sunt agenți ai plantării în cadrul social a unor noi și diferite versiuni religioase raportat la cele ale țării în care se stabilesc.

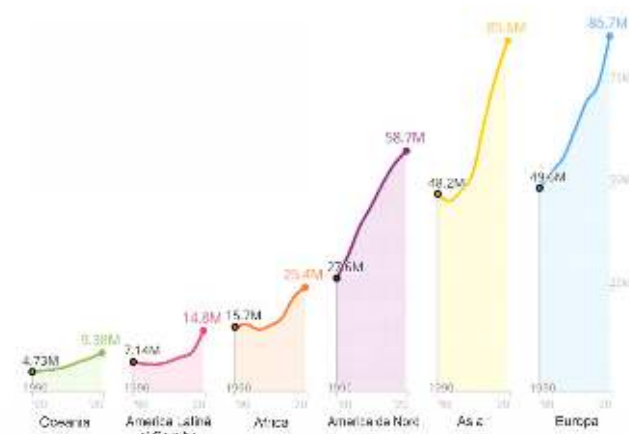
Referitor la primul motiv: la nivel mondial, mai mult de 84% dintre oameni se identifică cu un grup religios. În 2023, creștinismul este de departe cea mai mare religie din lume, cu un număr estimat de 2,38 miliarde de adepți, aproape o treime (31,1%) din totalul de 7,66 miliarde de oameni de pe Pământ. Islamul este pe locul al doilea, cu 1,9 miliarde de adepți, adică 24,9% din populația globală. Populația neafiliată din lume este de aproximativ 1,2 miliarde de persoane sau 15,6% din populația globală. Hinduismul

ocupă locul al patrulea, cu 1,16 miliarde de adepți, sau 15,2% din populația globală, urmat de budiști, cu 500 de milioane de adepți, sau 6,6% din populația globală.

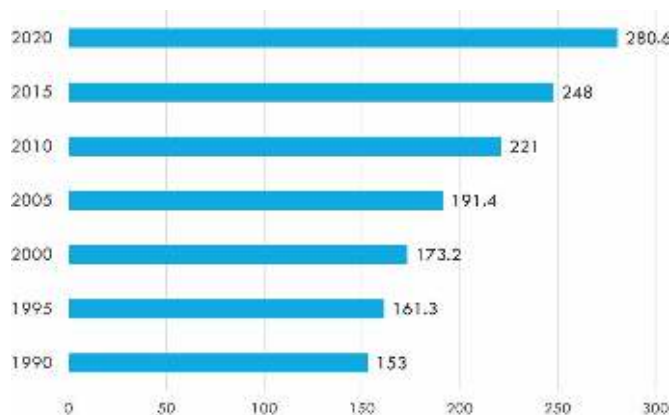

SURSA: Claire Jenik, „The World's Largest Religious Groups Over Time”, Aug 23, 2021,
<https://www.statista.com>

Referitor la al doilea motiv: conform estimărilor actuale la nivel mondial, în 2020 existau aproximativ 281 de milioane de migranți internaționali în lume, ceea ce reprezintă 3,6 % din populația mondială. În general, numărul estimat de migranți internaționali a crescut în ultimele cinci decenii. Numărul total estimat de 281 de milioane de persoane care trăiesc într-o altă țară decât cea în care s-au născut în 2020 a fost cu 128 de milioane mai mare decât în 1990 și de peste trei ori mai mare decât numărul estimat în 1970.

SURSA: WORLD MIGRATION REPORT 2022 by International Organization for Migration (IOM),
<https://worldmigrationreport.iom.int>

SURSA: United Nations - Department of Economic and Social Affairs (UN-DESA) report 2021

Migrația, ca fenomen care actualizează o nouă și constantă hartă a interacțiunii dintre oameni în locuri și culturi diferite, implică două teze în analiza identității: (a) realitatea unei multiplicități de identități, care reprezintă diferite aspecte ale sinelui care pot varia în importanță/prominență și relevanță/evidență pentru un anumit moment sau loc; (b) preocuparea pentru procesele de alegere și schimbare care dezvăluie caracteristicile flexibile și dinamice ale identității.

Așadar, contextul global actual este unul provocator. Evenimentele conflictuale din ultimii ani sunt copleșitoare și promit să se înrăutățească. Asistăm acum la revenirea grupărilor radicaliste din punct de vedere religios și politic, a căror discurs este tranșant și mizat pe exclusivism. Există o rădăcină comună a acestei complexități globale: incapacitatea de a trăi cu cele mai profunde diferențe dintre noi. De îndată ce ne pierdem capacitatea de a respecta demnitatea inerentă a libertății altcuiva de a nu fi de acord, se

instalează stereotipurile. Iar stereotipurile sunt primul pas spre dezumanizare și, în cele din urmă, spre violență. Dacă acestea sunt mizele, este imperativ să înțelegem natura mediului nostru global dacă vrem să încercăm să îl influențăm în bine. Cu alte cuvinte, orice teorie a schimbării și strategie de transformare trebuie să fie în concordanță cu natura mediului, dacă se dorește ca aceasta să aibă un impact.

2. Obiectivele cercetării

Regula de Aur este o normă încadrată în majoritatea culturilor religioase ale lumii. În creștinism, Noul Testament o menționează în formulările Mântuitorului Iisus Hristos: *Evanghelia după Matei*, 7:12: „Ci toate câte voiți să vă facea vouă oamenii, asemenea și voi faceți lor, că aceasta este Legea și proorocii.”. *Evanghelia după Luca*, capitolul 6:31: „Și precum voiți să vă facea vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea”.

În iudaism o întâlnim de asemenea. *Talmudul babilonian*, *Shabbat* 31a: „Odată a fost un om a venit în fața lui Shammai și i-a spus: Convertește-mă cu condiția să mă înveți întreaga Tora în timp ce stau într-un picior. Shammai l-a împins la o parte cu bățul de măsură pe care îl ținea în mână. Același om a venit în fața lui Hillel, iar Hillel l-a convertit, spunând: Nu, nu, nu: Ceea ce este josnic pentru tine, nu face asta aproapelui tău, aceasta este întreaga Tora, iar restul este un comentariu, du-te și învață-l”. Vechiul Testament o menționează în *Cartea lui Tobit*, capitolul 4:15. „Ceea ce urăști tu însuși, aceea nimănui să nu faci”. Cei mai mulți dintre cercetătorii biblici moderni datează Cartea lui Tobit într-o perioadă cuprinsă între secolele al V-lea și al III-lea î.Hr. Aceeași perioadă (sau chiar mai devreme) este atribuită învățăturilor lui Confucius. *Analetele* (Lun Yu), XV, 24: „Zi Gong [un discipol] a întrebat: Există vreun cuvânt care ar putea ghida o persoană de-a lungul vieții?. Maestrul a răspuns: Ce zici de reciprocitate! Niciodată să nu le impui altora ceea ce nu ai alege pentru tine însuși”.

Afirmații similare apar și în vechile texte indiene și musulmane. O zicală a lui Buddha spune: „Așa cum îi învață cineva pe alții, așa ar trebui să facă și el însuși” (*Dhammapada* XII: 159). Un hadith al Profetului Mahomed afirmă: „Nimeni dintre voi nu are credință până când nu iubește pentru fratele său ceea ce iubește pentru el însuși” (*Hadith* 13).

Etologii moderni consideră că altruismul reciproc este rezultatul evoluției umane de la egoismul natural. Fără a intra în profunzimea istoriei Regulii de Aur (timp, loc și origine), consideram să subliniem diferența fundamentală dintre afirmațiile din

Noul și Vechiul Testament. Mulți consideră aceste afirmații ca fiind identice și chiar cred că Regula de Aur a apărut în Noul Testament din Vechiul Testament. În ciuda asemănării superficiale, ele au sensuri diferite, am putea spune, opuse. În Noul Testament, enunțul Regulii de Aur este pozitiv: fă-le celorlalți ceea ce este bine pentru tine. Dar binele pentru noi nu înseamnă întotdeauna binele pentru ceilalți. Pe de altă parte, Vechiul Testament sugerează afirmația negativă: nu face altora ceea ce este rău pentru tine. Urmând acest principiu, nu se face rău nimănui, nici măcar unei persoane necunoscute. Acest principiu este mai universal și mai bine fundamentat în relațiile atât cu prietenii și prietenii, cât și cu străinii.

Interesant este că regula de aur, ca principiu al eticii, poate fi găsită și în filosofie. Thales din Milet, primul dintre cei șapte înțelepți și filosofi greci celebri, a răspuns la întrebarea „Ce metodă trebuie să adoptăm pentru a duce o viață bună?” în felul următor: „Să nu facem nimic din ceea ce am condamna la alții”.

Pe linia celor prezentate, ne propunem următoarele obiective în prezenta teză de doctorat:

- a) cartografierea contextului religios contemporan și a provocărilor care atentează la stabilitatea interacțiunilor interreligioase;
- b) explorarea dimensiunilor etice și religioase ale Regulii de Aur;
- c) verificarea aplicabilității Regulii de Aur ca normă de relaționare între culturile religioase în perspectiva toleranței religioase;
- d) evaluarea din punct de vedere misionar creștin a Regulii de Aur prin apelul la documentele oficiale elaborate de instituțiile de autoritate ale celor trei religii abrahamice.

3. Actualitatea temei cercetate

Tema analizată este una cu un grad mare de relevanță în contextul global actual din mai multe rațiuni. În ciuda pronosticurilor unor academicieni de frunte de la mijlocul secolului XX, lumea devine din ce în ce mai religioasă. De exemplu, în 1968, Peter Berger a prevăzut un viitor dezastruos pentru comunitățile religioase în secolul XXI. El a declarat: „Credincioșii religioși vor fi probabil găsiți doar în secte mici, strânse laolaltă pentru a rezista unei culturi seculare mondiale.”¹ În 1970, procentul

¹ Peter Berger, „A Bleak Outlook Is Seen for Religion,” *New York Times*, April 25, 1968, p. 3.

persoanelor din întreaga lume care își declarau afilierea la o religie într-un anumit fel era de 80,8%. Până în anul 2000, însă, această cifră a sărit la 87,0 % și a continuat să crească, ajungând la 88,7 % până în 2022. Pivoții demografici au fost prăbușirea comunismului la sfârșitul secolului al XX-lea și deschiderea Chinei către restul lumii. China, cea mai mare țară din lume, a cunoscut o renaștere a religiilor de toate felurile de la sfârșitul Revoluției Culturale din anii 1970. Populația religioasă a Chinei a crescut dramatic de la 39,8 % în 1970 la 61,2 % în 2022. Rusia și-a recuperat moștenirea națională ortodoxă (82,4 % creștini în 2022), la fel ca și alte foste republici sovietice din Europa de Est. Ca și Rusia, unele state post-sovietice sunt majoritar creștine, cum ar fi Armenia (94,7 %), România (83,9%) Belarus (79,0 %).²

Demografia religioasă în România conform *Recensământului din 2021*³

Ortodoxa (Biserica Ortodoxa Română)	14025064
Romano-Catolica	741504
Reformată	495433
Penticostala (Cultul Crestin Penticostal - Biserica lui Dumnezeu Apostolica)	404475
Greco-Catolica (Biserica Romana Unita cu Roma)	115457
Baptista (Cultul Crestin Baptist)	103213
Adventista de Ziua a Saptea	65861
Musulmana (Cultul Musulman)	58347
(Biserica Unitariana Maghiara)	47992
Martorii lui Iehova	43340
Crestina dupa Evanghelie	36374
Crestina de Rit Vechi	28362
Evanghelică Lutherana (Biserica Evanghelică Lutherana din România)	20026
Ortodoxa Sarba	17159
Evanghelică (Biserica Evanghelică Romana)	7690
Evanghelică de Confesiune Augustana	3739
Mozaica (Federatia Comunitatilor Evreiesti din România - Cultul Mozaic)	2708

² Gina A. Zurlo, Todd M. Johnson, and Peter F. Crossing, „World Christianity and Religions 2022: A Complicated Relationship”, în *International Bulletin of Mission Research*, Vol. 46 (1), 2022, p. 72.

³ Datele sunt preluate de pe <https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive>, SECȚIUNEA: 2.4 Populația rezidentă după religie (Religii, Macroregiuni, Regiuni de dezvoltare, Județe, Municipii, orașe și comune) (accesat 15.05.2023)

Armeana (Arhiepiscopia Bisericii Armene)	806
Alta religie (asociatii religioase sau grupari religioase)	23956
Fara religie	71430
Ateu	57229
Agnostic	25485
Informatie nedisponibila	2658165

Altele sunt majoritar musulmane, cum ar fi Tadjikistan (97,9%), Turkmenistan (96,5%) și Uzbekistan (95,61%). Multe alte țări au înregistrat, de asemenea, o creștere a apartenenței religioase în ultimii treizeci de ani, inclusiv Albania (fostă singura țară atee oficială din lume), Bosnia-Herțegovina și Moldova, toate cu peste 96% religioase.

Pe lângă aceste schimbări în demografia religioasă, este de asemenea semnificativ faptul că creștinii și musulmanii reprezentau împreună doar 33% din populația lumii în 1800, ajungând la 47% în 1900. În 2022, creștinii și musulmanii reprezentau împreună 57 %, procent care se așteaptă să depășească 63% până în 2050. În consecință, importanța îmbunătățirii relațiilor creștin-musulmane, și nu numai, la nivel global și local - inclusiv înțelegerea reciprocă și compasiunea reciprocă - nu va face decât să devină din ce în ce mai presantă în contexte locale, naționale și internaționale.⁴

Odată cu dezvoltarea noilor tehnici de comunicare și mobilitate, în tandem cu progresul modernizării și creării rețelei economice globale, țările din lume au devenit mai diverse din punct de vedere religios în secolul XX, în special atunci când sunt măsurate la nivel național. Acest lucru este valabil mai ales în Asia (care a fost întotdeauna continentul cel mai divers din punct de vedere religios), unde imigrația a transformat societățile anterior omogene în comunități mai diverse. Chinezii Han, de exemplu, se găsesc cu milioanele în toată Asia de Sud-Est și în întreaga lume, inclusiv în Thailanda, Indonezia, Malaezia și Statele Unite, aducând cu ei religiile lor unice din Asia de Est.

Unele dintre cele mai profunde creșteri ale diversității religioase se înregistrează în Germania și în Statele Unite. Măsurată prin *Religious Diversity Index*⁵, diversitatea religioasă a Germaniei a sărit de la 0,3% în 1900 la 5,2% până în 2022. De asemenea, Statele Unite au crescut de la 0,6% în 1900 la 4,6% în 2022. După o singură măsură, Singapore a rămas cea mai diversă țară din lume în 2020, întrucât în această țară se regăsesc șapte religii, fiecare dintre acestea revendicând cel puțin 1% din populația țării (toate cifrele sunt procente): religia populară chineză (36%), creștinismul (21%), budismul (15%), islamul (15%), agnosticismul (5%), hinduismul (5%) și noile religii (1%).⁶ În același timp, însă, unele regiuni deveneau mai

⁴ Gina A. Zurlo, Todd M. Johnson, and Peter F. Crossing, „World Christianity and Religions 2022: A Complicated Relationship”, p. 73.

⁵ *Religious Diversity Index*, bazat pe indicele *Herfindahl* (utilizat de economiștii care studiază concurența pe piață), descrie diversitatea interreligioasă a populației unei anumite țări sau regiuni folosind o scară de la 0,0 (fără diversitate) la 10,0 (cea mai diversă). Vezi M. Johnson, T., & Zurlo, G. (Eds.). „World Christian Encyclopedia Online”, în *World Christian Encyclopedia Online*, Leiden: Brill, <https://brill.com/view/db/wceo> (accesat 5 iunie 2023).

⁶ *Ibidem*.

puțin diverse din punct de vedere religios, cum ar fi Africa Subsahariană, unde creștinismul și islamul erau în creștere din cauza convertirilor de la religiile tradiționale africane. Creștinismul din regiune a crescut de la 9,1% în 1900 la 59,1% în 2022; islamul a crescut de la 14,2% la 30,0% în aceeași perioadă.⁷

Creștinii au un contact personal inadecvat cu persoanele din alte religii. În linii mari, budiștii, hindușii și musulmanii au relativ puține contacte cu creștinii din întreaga lume, fapt care nu s-a schimbat prea mult în ultimele două decenii. Măsurarea contactului personal se concentrează asupra importanței prieteniei dincolo de granițele religioase și contestă eforturile misionare creștine care văd oamenii ca simple ținte de evanghelizare în loc de ființe umane care trăiesc, lucrează și acționează în contexte sociale specifice. Termenii „contact personal” și „cunoaște personal” implică mai mult decât o relație ocazională sau superficială. Se estimează că 87% dintre budiști, hinduși și musulmani nu cunosc personal un creștin. Cu excepția Asiei, persoanele nereligioase au contacte mai strânse cu creștinii, ceea ce nu este neașteptat, deoarece mulți agnostici și ateii din Occident sunt foști creștini. Religioșii etnici au, de asemenea, mai multe contacte cu creștinii, probabil pentru că popoarele religioase etnice au fost un obiectiv major al eforturilor misionare creștine în secolul al XX-lea.

Contactul personal dintre creștini și necreștini variază în funcție de regiune. În America de Nord, de exemplu, se estimează că 56% dintre musulmani cunosc un creștin, în timp ce în Europa cifra este de mai puțin de 18%. Comunitățile budiste, în schimb, par a fi mai integrate în America Latină (66% cunosc un creștin) decât în America de Nord (35%) sau în Europa (28%). Cea mai mare provocare se găsește în Asia, în parte pentru că comunitatea creștină este relativ mică și, în multe locuri, este separată de adepții altor religii prin geografie sau cultură. În Asia, doar 12% dintre toți necreștinii cunosc personal un creștin (13% pentru budiști, 13% pentru hinduși și 10% pentru musulmani).

Ar putea părea contraintuitiv faptul că creștinii nu sunt în contact cu oamenii de alte religii, având în vedere că lumea a devenit mai diversă din punct de vedere religios. Totuși, această diversitate este adesea înăbușită, în cel mai bun caz, de lipsa de cunoștințe și, în cel mai rău caz, de teama de „celălalt”, ceea ce provoacă o ghetoizare a comunităților religioase și etnice.

Ce fac creștinii în acest context religios global? O virtute creștină importantă este *solidaritatea* - o viziune împărtășită de a se prețui unii pe alții și de a lucra împreună pentru

⁷ Gina A. Zurlo, Todd M. Johnson, and Peter F. Crossing, „World Christianity and Religions 2022: A Complicated Relationship”, p. 74.

binele comun, în ciuda diferențelor religioase. În acest scop, creștinii se confruntă cu cel puțin trei provocări relaționale:

- a) În primul rând, creștinii trebuie să învețe cum să se înțeleagă bine cu creștinii din alte tradiții. Acest lucru a fost denumit în general „provocarea ecumenică”, o provocare care este subliniată în fiecare an de numărul de confesiuni din lume, în prezent peste 46.000.
- b) În al doilea rând, creștinii trebuie să se înțeleagă bine cu alți oameni religioși, precum și cu cei nereligioși - „provocarea interconfesională”. Datele actuale oferă un context demografic pentru importanța credințelor, comportamentelor și atitudinilor religioase, care cresc în dimensiune și influență în timp.
- c) În al treilea rând, a lucra pentru solidaritate include, de asemenea, o bună relaționare cu oamenii din respect pentru familia noastră umană globală, fără a face referire în primul rând la identitatea religioasă - provocarea „umanității comune.”⁸

Pandemia COVID-19, schimbările climatice, rasismul instituțional, lipsa educației pentru fete, săracii din mediul urban și o serie de alte provocări grave și sistemice, toate acestea necesită un angajament creștin puternic, care este consolidat atunci când creștinii lucrează în mod intenționat dincolo de diferențe.

În general, creștinii ar putea fi de acord cu ideea de a se înțelege bine cu ceilalți, dar persistă întrebări: Cum ne menținem o identitate creștină puternică în timp ce ne angajăm cu alții care sunt diferiți? Cum arată adevărata solidaritate? Cum realizăm solidaritatea în lumina unei asemenea pluralități de credințe? Prin „solidaritate” nu îi încurajăm pe creștini sau pe orice alt religioși să renunțe la convingerile lor de bază. Solidaritatea este o atitudine față de ceilalți caracterizată prin dragoste, respect, prietenie și ospitalitate. Examinarea demografică a creșterii religiilor, a diversității religioase și a contactelor personale evidențiază factorul important al receptării și aplicării Regulii de Aur în contextul lumii multi-religioase de astăzi.

Considerăm că tratarea sistematică a dimensiunilor Regulii de Aur ca principiu etic și normativ de relaționare dincolo de particularitățile identitare religioase și culturale în perspectiva aplicării ei în contextul plurireligios al societății contemporane are notă de primă relevanță.

⁸ *Ibidem*, p. 75.

4. Metodologia științifică utilizată

Tema cercetată are o direcție multilaterală, și nu una exclusiv teologică. Aceasta din mai multe motive. În primul rând, apelul la Regula de Aur ne introduce în registrul *eticii*, întrucât această normă este prin definiție un cadru etic moral. În al doilea rând, apelul la datele statistice actuale despre migrație, diversitatea religioasă contemporană, recensământul din 2021 din România au impus o analiză *sociologică*. În al treilea rând, explorarea cadrelor istorice și politice ale Regulii de Aur și ale toleranței religioase ne-a obligat recursul la abordarea *istorică*, iar analiza documentelor elaborate de instituțiile religioase ale celor trei religii monoteiste cu referire la valorificarea unor bune relații de reciprocitate și pace a determinat unele argumentări de ordin *politico-religios*.

Am considerat să utilizăm o metodologie de lucru care să faciliteze o abordare logică și eficientă pentru lectură. Pe cale de consecințe, metodele utilizate sunt următoarele: *sistematică* (prezentare structurală a argumentelor în scopul bifării obiectivelor propuse), *comparativă* (situarea în paralel a elementelor etice din religiile abrahamice).

Trebuie remarcat faptul că în literatura teologică din România, Regula de Aur în dimensiunile sale etice nu este abordată decât într-un grad vag de generalitate. Din acest motiv, la repere de ghidare în analiza noastră am folosit preponderent bibliografie în limba engleză.

5. Concluzii

Teza de doctorat s-a dorit a fi o explorare a dimensiunii etice a Regulii de Aur aplicată în relația dintre cele trei religii monoteiste și considerăm că, în urma analizelor întreprinse ne-am atins obiectivele propuse (cartografierea contextului religios contemporan și a provocărilor care atentează la stabilitatea interacțiunilor interreligioase; explorarea dimensiunilor etice și religioase ale Regulii de Aur; verificarea aplicabilității Regulii de Aur ca normă de relaționare între culturile religioase în perspectiva toleranței religioase; evaluarea din punct de vedere misionar creștin a Regulii de Aur prin apelul la documentele oficiale elaborate de instituțiile de autoritate ale celor trei religii abrahamice). Concluzia de fond este că *Regula de aur* nu este o normă abstractă, ci etică. Oamenii nu au nevoie de o pregătire sau de abilități speciale pentru a utiliza această regulă, deoarece nu este o formulă logică, ci o schemă de comportament funcțional. Toată lumea cunoaște și recunoaște această regulă pentru că ea este prezentă în experiența noastră. Regula de Aur este un principiu fundamental al vieții noastre de zi cu zi, bazat pe moralitate.

Această regulă este mai mult decât necesară contextului lumii de astăzi, când religiile sunt angajate în jocul relaționării dinamice pe scena publică socială. Trei cuvinte definesc era globală a acestui secol: *identitate*, *reziliență* și *parteneriat*. Înțelegerea fiecăruia și interacțiunea lor reprezintă fundamentul pentru o „Regula de Aur” într-o societate globală care să permită o schimbare durabilă și pozitivă de jos în sus - adică de la om spre comunități, o schimbare care este, de asemenea, protejată și promovată de sus în jos de guvernele din întreaga lume.

Globalizarea înseamnă diverse lucruri și există multe teorii despre ea. Ceea ce o definește este *interacțiunea* și *comprimarea* la nivel relațional a elementelor structurale locale, până nu demult situate la o distanțare foarte mare unele de altele, fie că vorbim de etnii, religii, culturi, economii. Dinamica globală e cea a contragerii și aducerii în proximitate spațială și comunicativă a diferențelor. Cu toate acestea, am observat că există un rezultat principal: o provocare la adresa identității. Tehnologia, călătoriile și comerțul îi expun pe oameni la informații și idei care contestă în mod constant modul în care identitatea este concepută de sine și primită de ceilalți. Ca reacție, cei mai mulți oameni sunt lăsați cu două opțiuni (sub)conștiente: să fie definiți de *ceea ce sunt pentru* sau să fie definiți de *ceea ce sunt împotriva*. Prima opțiune necesită o reflecție atentă și continuă despre cine este cineva - în contextul cetățeniei sale spirituale, globale și naționale, precum și disciplina de a administra aceste *cetățenii* în maniera „Regulii de aur”. Un astfel de proces necesită o mare maturitate. Fiind *definit împotriva* cuiva, ridică problematici. Este prea ușor să manipulezi identitatea, jucând pe baza stereotipurilor diferitelor grupuri identitate. Dacă identitatea trebuie să fie definită prin ceea ce este pentru, atât individual, cât și ca o comunitate de identități diferite, atunci societatea trebuie să dețină o „Regulă de Aur” care este, de asemenea, protejată și promovată de către stat ca o funcție a ceea ce înseamnă să fii un bun cetățean.

Realitatea anilor pe care îi trăim sugerează un mix de risc și reziliență. Există atât de multe riscuri în lumea de astăzi - de la șocuri geo-politice bruște până la stresul de mediu pe termen lung - încât singura modalitate de a reduce și de a gestiona riscurile este de a construi reziliență. Au existat două abordări diferite ale rezilienței, care nu se exclud neapărat reciproc. Prima metodă a sugerat ca autoritățile și instituțiile să creeze factori referențiali de reziliență, care să fie responsabili de punerea în aplicare a unor noi idei și de formare cu privire la modul în care oamenii și platformele ar putea fi reziliente la șocuri/stresuri viitoare. Cea de-a doua sugestie a urmărit crearea unei „culturi a rezilienței” care să se bazeze pe o identitate și o direcție organizațională și individuală clară - o sarcină mult mai simplă, dar mult mai dificilă. Altfel spus: dacă știi cine ești - dacă îți cunoști valorile și aplicarea lor (Regula de Aur), atât la nivel individual, cât și la nivel corporativ ca și comunitate - atunci vei ști încotro te îndrepti.

Numai o înțelegere matură a identității oferă reziliență necesară pentru a supraviețui, a depăși și a prospera în mijlocul schimbărilor și riscurilor continue ale secolului XXI.

Provocările globale de astăzi au două caracteristici comune: (1) nu pot fi abordate în mod semnificativ, cu atât mai puțin rezolvate, de către un singur actor statal (guvernamental) sau nestatal (neguvernamental, Biserică, autoritate religioasă instituționalizată, ONG-uri); și, (2) prin urmare, nu este o chestiune de *a ști*, ci de a ști când să ne asociem cu un guvern sau cu o autoritate religioasă-culturală, ONG ca parteneri care, invariabil. Ceea ce înseamnă, de asemenea, că, în procesul de parteneriat, fie în mod conștient sau inconștient, persoanele și instituțiile actorilor statali și non-statali vor demonstra o „filozofie a parteneriatului” în modul în care construiesc (sau, după caz, nu reușesc să construiască) respectul și încrederea reciprocă între diferiți parteneri cu medii și credințe diferite. De fapt, într-un fel sau altul, o „filozofie a parteneriatului” va transmite modul în care „celălalt” este conceput și primit și, prin urmare, va forma și va informa modul în care acest parteneriat îi servește pe cei care sunt cei mai afectați de provocarea globală specifică în cauză. Realizat corect, parteneriatul accelerează acțiunile practice și succesul durabil al obiectivelor parteneriatului, tocmai pentru că parteneriatul întrușipează ceea ce încearcă să imprime: un model de respect și încredere reciprocă între oameni cu credințe și identități diferite, conform *Regulii de Aur*. Un parteneriat care respectă identitatea este un parteneriat rezilient care servește binele comun. Logica parteneriatului este o inovație în cercetarea teologică și sociologică actuală, care începe să prindă un contur mai articulat ca posibilitate a interacțiunii diferențelor pe suportul dialogului. Aceste trei elemente menționate formează o bază pentru construirea unei teorii intenționate a schimbării și a unei strategii de transformare care să fie organice la mediul în care caută să aibă influență și impact.

Lumea noastră este o lume globală în care trebuie să ne implicăm vecinii noștri diferiți de noi: nu numai pentru că așa este corect, ci și pentru că avem nevoie de acești vecini pentru a ne ajuta să rezolvăm provocările globale care ne afectează pe toți. Nu avem de ales decât să învățăm și să lucrăm împreună. Acest model de învățare împreună - prin intermediul Regulii de aur și, prin urmare, prin respect reciproc pentru identitatea celuilalt - este cel care reduce adesea stereotipurile, creând în același timp relații care pot servi drept bază pentru viitoare parteneriate inovatoare și rezistente. Este nevoie de timp, dar este cel mai rapid mod de a atenua și gestiona riscurile enorme la nivel mondial pentru cea mai elementară libertate a umanității - libertatea de conștiință - și, prin urmare, de a ne păstra capacitatea de a aborda restul provocărilor noastre globale.

Bibliografie selectivă

1. Allinson, R., "On the negative version of the golden rule as formulated by Confucius," în *New Asia Academic Bulletin* 3, 1982, pp. 223–232.
2. Almond, Gabriel, R. Scott Appleby and Emmanuel Sivan, *Strong Religion: the rise of fundamentalisms around the world*, Chicago: University of Chicago Press, 2003.
3. Anderson, S., "The golden rule: Not so golden anymore," *Philosophy Now* 74, 2009, pp. 26-29.
4. Antoun, Richard T., *Understanding Fundamentalism: Christian, Islamic and Jewish Movements*, Walnut Creek, CA: AltaMira, 2001.
5. Atkinson, D., "The golden rule," în *Expository Times* 93, 1982, pp. 336-338; J. Jeremias, *The Sermon on the Mount*, London: Athlone, 1969.
6. Augustin, „The Lord's Sermon on the Mount”, în Johannes Quasten and Joseph C. Plumpe (eds.), *Ancient Christian Writers: The Works of the Fathers in Translation* 5. Westminster, Maryland: The Newman, 1948.
7. Bordat, Josef, „The Golden Rule as an Ethos of Global Solidarity: A Philosophical Inquiry”, în *The Idea of Solidarity: Philosophical and Social Contexts*, edited by Dariusz Dobrzański, The Council for Research in Values and Philosophy, 2011.
8. Bouma, Gary D., „Religious Resurgence, Conflict and the Transformation of Boundaries”, în Peter Beyer and Lori Beaman (eds.), *Religion, Globalization and Culture*, Leiden, Boston: Brill, 2007.
9. Chan, K., "The golden rule and the potentiality principle," în *Journal of Applied Philosophy* 21, 2004, pp. 33–42.
10. Chan, Wing-Tsit, *A Source Book in Chinese Philosophy*, Princeton: Princeton University Press, 1963.
11. Cohen, Andrew Jason, "What Toleration Is", în *Ethics* 115 (2004).
12. Cornille, C., *The im-possibility of interreligious dialogue*, New York: Herder & Herder, 2008.
13. Cornille, C., *The Wiley-Blackwell companion to inter-religious dialogue*, Chichester: Wiley-Blackwell, 2013.
14. Court, Royal Hashemite, *The Amman Interfaith Message*, Amman: Royal Hashemite, 2005.
15. Erikson, Erik H, „The Golden Rule in the Light of New Insight”, în *Insight and Responsibility: Lectures on the Ethical Implications of Psychoanalytic Insight*, New York: W. W. Norton, 1962.
16. Fiala, Andrew, „Stoic Tolerance”, în *Res Publica* 9 (2003).
17. Finke, Roger and Rodney Stark, „Religious economies and sacred canopies: Religious mobilization in American cities, 1906”, în *American Sociological Review* 53, 1998, pp. 41–49.
18. Firestone, R., Jewish–Muslim dialogue. In: Cornille C (ed.) *The Wiley-Blackwell Companion to Inter-Religious Dialogue*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2013.
19. Flusser, David, „A New Sensitivity in Judaism and the Christian Message”, în *Harvard Theological Review* 61, 1968.

20. Frymer-Kensky, T., *Dabru Emet*, 2002.
21. Gensler, Harry, *Ethics and the Golden Rule*, London: Routledge Press, 2013.
22. Gewirth, Alan, „The Golden Rule Rationalized”, in *Midwest Studies in Philosophy* 3, 1978.
23. Goldin, J., „Hillel the Elder”, in *Journal of Religion* 26, 1946, pp. 263–277.
24. Goodman, J., *The Golden Rule*, London: Samuel Roycroft, 2013.
25. Granholm, Kennet, Marcus Moberg, Sofia Sjö, *Religion, Media, and Social Change*, Taylor & Francis, 2014.
26. King, George Brockwell, „The Negative Golden Rule”, in *The Journal of Religion* 8, 2 (1928), pp. 268-279.
27. King, Nathan L., „Religious Diversity and its Challenges to Religious Belief”, in *Philosophy Compass* 3/4 (2008).
28. Levering, Matthew, „Christians and Natural Law”, in Anver M. Emon, Matthew Levering, and David Novak, *Natural Law. A Jewish, Christian, and Islamic Trialogue*, Oxford University Press, 2014.
29. Locke, John, *A Letter Concerning Toleration*, edited by James H. Tully, Hackett Publishing Company, 1983.
30. Marcus, Singer J., „The Golden Rule”, in *Wisdom and Knowledge*, Issue 5, 2012.
31. Mayton, D., *Nonviolence and Peace Psychology*, New York: Springer, 2009.
32. Mazzolini, Sandra, „Rethinking the Ecclesial Mission from a Relational Viewpoint. Toward the Acknowledgement and Integration of Diversity”, in *International Review of Mission*, Volume 107, Issue 2 (2018).
33. Metzger, M. Bruce, „The Designation The Golden Rule”, in *The Expository Times* 69 (1958).
34. Neusner, Jacob, „The Golden Rule in Classical Judaism”, in Jacob Neusner and Bruce Chilton (eds.), *The Golden Rule. The Ethics of Reciprocity in World Religions*, Continuum, 2008, pp. 55-64.
35. Wattles, J., „Levels of meaning in the golden rule,” in *Journal of Religious Ethics* 15, 1987, pp. 106–129.
36. Wattles, J., *The Golden Rule*, New York and Oxford: Oxford University Press, 1996.
37. Weber, M., *The Religion of India – The Sociology of Hinduism and Buddhism*. Translated by H. H. Gerth and Don Martindale. New York: Free Press, 1958.
38. Wetstein, Johannes, *He Kaine Diatheke*, Amsterdam Dommer, 1751.
39. Williams, R., „A common word for the common good”, in The Royal Aal al-Bayt Institute for Islamic Thought (ed.), *A Common Word Between Us and You, 5-Year Anniversary Edition*, English Monograph Series, No. 20. Amman: MABDA, 2012, pp. 187–203.
40. Wilson, Erin K., *After Secularism: Rethinking Religion in Global Politics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012.
41. Wright, N.T., *The New Testament and the People of God*, Minneapolis: Fortress Press, 1992.
42. Zurlo, Gina A., Todd M. Johnson, and Peter F. Crossing, „World Christianity and Religions 2022: A Complicated Relationship”, in *International Bulletin of Mission Research*, Vol. 46 (1), 2022.